

JORDI GUAL: UNA MIRADA SERENA I EQUÀNIME A LA CRISI ECONÒMICA

ENTREVISTA D'ANTONI OLIVÉ

Jordi Gual i Solé (Lleida, 1957) és sotsdirector general i responsable d'estudis i anàlisi econòmica de «la Caixa» i professor d'economia de l'IESE. Es va doctorar en economia a la Universitat de Califòrnia a Berkeley. Ha estat professor visitant en aquesta mateixa universitat, ha treballat com a consultor per a diverses empreses i institucions d'àmbit europeu i mundial i és autor de nombrosos llibres i articles acadèmics sobre economia industrial, integració europea, creació d'ocupació i sistema bancari.

Vaig ser alumne seu a l'IESE fa uns quants anys i, com que els cognoms Gual i Solé són corrents a Igualada, una consulta als meus pares després d'una classe em va permetre esbrinar les seves arrels igualadines, que vaig confirmar amb ell mateix en acabar la classe següent. De llavors ençà, hem mantingut una relació que m'ha permès fer-li aquesta entrevista al seu despatx de la sisena planta del primer edifici que es troba entrant per la Diagonal de Barcelona.

Fill, nét, nebot i cosí d'igualadins, va néixer a Lleida, on el seu pare havia estat destinat com a apoderat del Banc Popular. Va viure la seva infantesa entre Lleida, Torelló i Vic, però Igualada era el punt de referència perquè hi havia els quatre avis.

—Com va ser que anassis a doctorar-te a Berkeley?

—Que faria el doctorat ho vaig decidir a segon o tercer de carrera. Tenia vocació d'investigador i la

sana ambició d'anar als EUA, on s'estava coent el més avançat en economia. Mentre feia cinquè vaig fer de becari al servei d'estudis de Banca Catalana i, acabada la carrera, vaig treballar dos anys al Centre d'Estudis i Assessorament Metal·lúrgic (CEAM). També vaig fer de professor no numerari els vespres a la Universitat de Barcelona. Aquests dos anys al CEAM em van servir per preparar l'estada als Estats Units (tràmits, beques) i per formar-me com a economista. Vaig visitar moltes empreses metal·lúrgiques i vaig fer un aprenentatge pràctic que em va ser molt útil per als estudis de doctorat, més teòrics. La pràctica em va servir per posar en context la teoria. Vaig sol·licitar l'admissió a una desena d'universitats i me la van concedir en dues o tres. I vaig triar Berkeley pel clima. Llavors marxar als EUA era poc habitual. Després hi ha hagut més beques i ha marxat més gent.

—Què va suposar Berkeley en la teva formació com a economista?

—En primer lloc, viure on s'estan produint els avenços importants en la disciplina. Avui això ja és possible sense marxar de Barcelona. Aquí hi ha economistes que estan a la frontera del coneixement, però fa vint o trenta anys no era així. Segonament, et dóna uns contactes per a tota la vida. I finalment, una perspectiva mental, tant professional com personal. Viure als Estats Units entre els vint-i-cinc i els trenta anys et marca per sempre. És una societat molt dinàmica, que prima l'esforç, el talent i l'empenta. No hi ha privilegis de classe. Hi arriba gent d'arreu del món i, si fas

la feina ben feta i hi poses ganes i esforç, pots fer grans coses.

—**Hi havia molts hippies llavors, a Califòrnia?**

—Jo no vaig agafar l'època dels *hippies*, sinó l'era Reagan. Però Califòrnia —i Berkeley en particular— sempre ha estat molt més cosmopolita que la resta dels Estats Units i ha estat capdavantera en moviments socials progressistes i innovadors.

—**Hi vas anar tot sol?**

—No. La meua dona ja coneixia des del principi la meua fal·lera per doctorar-me als Estats Units i sempre em va donar suport. Ens va venir tot rodat perquè ella treballava en una empresa americana i va continuar treballant-hi... a la seu de San Francisco. La nostra filla [*té una filla i un fill*] és americana.

—**Encara fas classes a l'IESE?**

—Sí. M'agrada i no vull deixar-ho. Quan era a Brussel·les [*treballant per a la Comissió Europea*] vaig adonar-me que si deixes de fer classe durant un cert temps, tornar-hi després té un cost d'entrada. M'agrada escoltar les opinions de gent de molts sectors i entorns. Sempre aprems dels participants.

—**I quina és la teua responsabilitat a «la Caixa»?**

—Sóc l'Economista en Cap, una figura molt corrent en el món anglosaxó. Dirigeixo un departament que fa tres coses: un seguiment de la situació macroeconòmica, una tasca més interna d'anàlisi de negocis bancaris o d'aquells sectors en què «la Caixa» té interessos, i recerca en temes d'interès general que l'entitat creu que ha de fer com a contribució a la societat.

—**I com s'arriba a formar part del claustre de professors d'una de les escoles de negocis més prestigioses del món i director d'un dels serveis d'estudis més solvents?**

—A part de coneixements tècnics, cal tenir habilitats de comunicació i capacitat de sintonitzar amb els interessos dels teus clients (alumnes a l'IESE i clients interns a «la Caixa»). No n'hi ha prou amb l'excel·lència investigadora. Cal fer recerca rellevant per a algú i saber-ne comunicar els resultats. Al món acadèmic es produeix recerca

per als col·legues. Nosaltres, tant a l'IESE com a «la Caixa», fem recerca per a molta gent diferent (la societat en general, professionals, el món acadèmic); cal copsar què és rellevant i per a qui, i a vegades parlar amb diversos nivells de tecnicisme. Els anys a l'IESE m'han servit molt per a la meua posició a «la Caixa».

—**Es pot fer un diagnòstic de la crisi en una sola frase?**

—La principal causa de la crisi és l'excés de creixement del crèdit durant molts anys, en molts països del món, alimentat per una política monetària massa laxa i uns sistemes financers poc supervisats. Aquest excés de creixement ha provocat una bombolla en els mercats borsari i immobiliari que finalment ha esclatat. La sortida de la crisi és difícil per l'excés d'endeutament de famílies i empreses i per l'afebliment d'alguns sistemes bancaris.

—**I a Catalunya i Espanya...**

—A Espanya, l'entrada a la zona euro ens va portar uns tipus d'interès reals molt baixos que van fer que augmentés molt la demanda d'habitatge i per tant la construcció, amb l'ús de mà d'obra vinguda de fora. Per contra, el nostre sistema financer ha estat molt més ben supervisat que els dels EUA, Anglaterra o Alemanya.

—**El fet que aquí hi hagi hagut més totxo ho complica?**

—Sí, però tampoc no s'ha d'exagerar. Espanya és un país turístic, el creixement de la població és més dinàmic, l'estructura de la població per franges d'edat és diferent i el nombre de persones que formen una llar nova també és més alt. La demanda sostenible d'habitatge a Espanya és de quatre-centes mil a l'any i se n'estaven fent set-centes mil. En aquest sector, quan l'oferta i la demanda es desajusten, provoquen excessos. Ara s'ha de reduir l'estoc d'habitatge fet. El sector no tindrà tant pes com va tenir, però no desapareixerà. Hi ha moltes famílies que no estan endeutades i tenen liquiditat. En el moment que percebin que els preus ja han

tocat fons, tornaran al mercat, es buidarà l'estoc i s'anirà animant la construcció d'habitatges.

—**La crisi a Espanya tindrà forma de V, de U o de L?**

—L'economia americana es recuperarà més ràpid, perquè és més flexible que les europees, que són més rígides. Hi haurà una U només si hi ha reformes en el nostre sistema econòmic i social. El FMI preveu per a Espanya una taxa anual de creixement entre el 2011 i el 2014 de l'1,4%, que és molt poc. Ens estan dient: «si no feu res, tindreu una L. Correu el risc de tenir una dècada perduda». Cal fer canvis perquè no es perdin aquests anys. L'economia s'ha de desendeutar i, per tant, la demanda interior no serà gaire forta. Haurem de vendre més a l'estranger, la qual cosa vol dir recuperar competitivitat. I, com que en el si de l'euro no podem devaluar la moneda, la competitivitat s'ha d'aconseguir any rere any reduint costos. Com més reformes fem que augmentin la nostra productivitat, més podrem accelerar el procés. A vegades diem que caldria treballar dues hores més cobrant el mateix. Amb això la productivitat augmentaria ràpidament i ens tornariem a situar en velocitat de creuer...

—**I quines reformes s'haurien de fer?**

—La llista és llarga i fa molts anys que en parlem. Les reformes estructurals han de servir per modificar les condicions de base de l'economia, i que siguin els empresaris i els directius d'empresa els que trobin les oportunitats, els sectors d'interès i les noves activitats. A vegades es promouen des del govern activitats que no funcionen. No es tracta d'apostar per sectors. Cal reformar els sistemes de base: l'educació, la universitat, la ciència, l'administració pública, el mercat laboral.

—**I abaratir l'acomiadament seria una bona mesura?**

—Tenim un sistema dual, uns treballadors amb molts pocs drets i un treball molt precari i uns altres amb molts drets i un treball molt estable fins al dia que l'empresa tanca. Hi ha una distribució dels drets i l'estabilitat injusta, conse-

qüència de l'evolució històrica. També tenim un sistema contractual rígid que dificulta el treball a temps parcial, una solució molt interessant per a moltes persones. Tenim un sistema de negociació col·lectiva molt artificial en el sentit que no respon a la realitat de les empreses individuals. Les cúpules patronals i sindicals decideixen a vegades sense tenir en compte la problemàtica de determinades zones, sectors productius o empreses. Com a exemple, els salaris tenen una evolució per comunitats autònomes idèntica i en canvi les taxes d'atur són molt diferents. Seria lògic que en les comunitats amb taxes d'atur més altes el creixement dels salaris fos més moderat. Això vol dir que tenim rigideses i que el mercat de treball no funciona eficientment. Tard o d'hora s'hauran de fer reformes, que requeriran un consens polític i social important.

—**Caldrien uns nous Pactes de La Moncloa?**

—L'esclat de la crisi va coincidir amb unes eleccions, i les eleccions sempre distorsionen els missatges d'uns i altres. El missatge ha confós l'opinió pública i ha dificultat la conscienciació de la importància de la crisi i de la necessitat d'ajustar-s'hi. El sistema d'economia de mercat no és un sistema perfecte. Si es regula bé, es poden evitar una mica aquestes fluctuacions. Ara ve un període de certes dificultats. Perdrem una mica del que havíem guanyat, però tampoc no cal exagerar. El creixement dels darrers anys ha estat molt elevat i en els darrers quinze anys la societat ha avançat en moltes dimensions. Hi haurà un lleuger retrocés, i és bo que això es faci saber. La gent és madura i és capaç d'acceptar que convé una mica d'austeritat i de treballar per recuperar el to i un creixement més sostenible de cara al futur. Però arrosseguem moltes inèrcies institucionals que no s'han canviat perquè requereixen un acord polític i social ampli. Uns pactes d'estat amb tots els agents econòmics i socials significarien que tothom renuncia a coses per aconseguir que tots hi guanyem. S'hauria de fer això en lloc d'anar posant pedaçs, que no és una bona estratègia perquè l'atur continuarà crei-

xent encara i costarà que la inquietud desaparegui. Un acord ampli inspiraria confiança a la ciutadania. L'economia són fets, realitats, tipus d'interès, però també expectatives. Seria bo que els dirigents polítics, empresarials i sindicals del país donessin mostres de maduresa arribant a un pacte.

—Algú hauria d'anar a la presó com a «culpable» de la crisi?

—Sí, qui hagi comès actes il·legals. Als EUA, que tenen un bon sistema judicial, els culpables legals aniran a la presó si els jutges ho dictaminen. A Europa això costa una mica més. Respecte als culpables morals... és molt més difícil arribar a conclusions i penso que tampoc no és un joc que ens ajudi gaire. El sistema d'economia de mercat no és perfecte, però és el menys dolent dels sistemes econòmics, i s'ha de complementar amb algunes regulacions perquè funcioni millor. No el pots deixar sol i que els mercats trobin per si sols el seu equilibri, perquè en molts sectors i en moltes activitats hi ha imperfeccions. Els preus no es formen de manera transparent o puguen o baixen de manera massa volàtil. Es produeixen distorsions i s'han proposat mesures de regulació per moderar aquests excessos. El que passa és que, al llarg del temps, en funció de les circumstàncies polítiques i per afavorir determinats agents econòmics, a vegades s'han volgut treure aquestes regulacions o s'han volgut posar regulacions que no eren necessàries. Idealment la regulació ha de perseguir que el sistema funcioni millor, però fàcilment alguns grups de poder poden tractar que els afavoreixi a ells. No serveix de res el joc de buscar culpables. Ara no ens portarà enlloc. La discussió s'ha de centrar en la introducció de regulacions allà on clarament el sistema s'ha comportat de manera perversa, provocant bombolles i excessos.

—Ho estan fent bé els governs, tapant amb diner públic els forats de la banca privada?

—Això s'ha produït als EUA i a Anglaterra. Aquest diner públic s'ha posat amb condicions. Per tant, depèn de les condicions. També és important tenir en compte que el sistema financer és com

el sistema sanguini del cos humà; és el que dona el pols al conjunt de l'economia i no ens podem permetre que es col·lapsi. Una intervenció pública està justificada per un bé superior, però s'ha de fer de manera que garanteixi el funcionament del sistema i penalitzi el comportament d'aquells actors que van assumir massa risc en el moment de l'expansió. I aquestes entitats no han de poder competir amb l'avantatge d'aquests ajuts amb les entitats que han fet la política correcta i prudent. A Espanya, aquesta injecció de fons públics no ha estat necessària. L'únic que s'ha fet és donar liquiditat a les entitats, pagant, i el sector públic ha guanyat diners donant aquesta liquiditat. Aquí hi ha hagut una bona supervisió i no hi ha hagut el daltabaix dels EUA i Anglaterra.

—Hi ha la percepció que bancs i caixes han canviat de criteri en la concessió de crèdits?

—Abans de la crisi el crèdit creixia un 20%. Ara està creixent només un 7%. La sensació que hi ha menys crèdit és lògica, però el crèdit continua creixent. Els crèdits que ara es demanen ja es van concedir abans de la crisi. D'altra banda, el cost dels recursos per a les entitats ha augmentat. Qui presta diners a les entitats espanyoles pren ara més precaucions per la major percepció de risc. Per molt que baixin els tipus d'interès, aquests costos es traslladen als preus finals i això fa que els preus no baixin tant com els tipus d'interès de referència. A més, la mateixa demanda de crèdit ha baixat molt. Davant d'una conjuntura de poques vendes, d'augment de l'atur i de sensació que els preus de l'habitatge encara no estan prou avall, la demanda de crèdit hipotecari o empresarial també s'ha contingut.

—Haurem après alguna cosa d'aquesta crisi? Per exemple, a no estirar més el braç que la màniga? O quan l'haguem remuntada ja no ens en recordarem...

—De les crisis s'aprenen coses, però no tot. Aquesta crisi s'està gestionant molt millor que no pas la gran depressió dels anys 20. Les polítiques monetària i fiscal han reaccionat millor i estem

evitant una nova gran depressió. Ara bé, estem tenint una recessió important perquè hi ha hagut comportaments socials poc recomanables. En política econòmica, hem après a corregir errors però en època d'eufòria la persona humana tendeix a caure en les seves febleses. I a qui avisa que la festa no pot durar sempre ningú no el vol escoltar. La persona tendeix a subestimar el risc quan les coses van bé i oblida coses elementals, com que no es pot tenir més retorn sense més risc. En èpoques d'eufòria, la prudència i els valors es deixen de banda, i la crisi pot ajudar a recuperar alguns d'aquests valors.

—**Hi haurà coses que mai no tornaran a ser com eren abans de la crisi?**

—És veritat que hi ha sectors amb excés de capacitat, cosa que s'ha evidenciat amb la crisi. Però jo no parlaria de sectors. Els bons empresaris i directius d'empresa es reinventaran, seran capaços de treure més partit dels seus actius i es

desplegaran en noves activitats i en nous països. En qualsevol sector econòmic es poden trobar activitats d'alt valor afegit, amb futur, amb demanda, i activitats que reculen. I aquesta crisi accentua el ritme de canvi i provoca que les empreses hagin de reaccionar més ràpidament i ajustar-se.

—**Tu ets partidari de «menys estat» o de «més estat»?**

—Jo sóc partidari d'un bon estat, ni més ni menys. I d'una bona regulació, la que calgui. No regular per regular. Un estat del benestar, però molt ben administrat, i que no substitueixi la societat del benestar, perquè la societat civil també ha d'estar involucrada en la solidaritat entre les persones. Una administració que no sigui omnipresent, que sigui la justa però que sobretot sigui eficient. La crisi està provocant un enorme ajust en el sector privat, però no en el sector públic. De la mateixa manera que les empreses fan esforços per augmentar la seva productivitat, ho està fent el sector públic?

Necessitem un sector públic que estigui sotmès pràcticament a les mateixes pressions competitives a què està sotmès el sector privat.

—**Hi ha una certa desafecció respecte a Europa...**

—Jo estic a favor d'un procés continuat d'integració. La crisi es resol amb «més Europa», no amb «menys Europa». Una de les lliçons de la crisi del 1929 és que el proteccionisme va ser un dels causants de la gran depressió. En la crisi actual no hem de caure en les solucions nacionals a l'estil de «consumim més productes d'aquí». Aquest és un joc de suma negativa; no de suma zero. No és que el que guanya un ho perdi l'altre; és que tots hi perdem. I hi ha hagut algunes temptatives en aquest sentit. Correm el risc que, després de la crisi, el sector bancari europeu torni a ser més nacional i menys europeu, i això és un error que al final ens porta a sistemes financers menys competitiu i a més costos per a cadascun dels ciutadans europeus. Però caldria tenir líders que fossin més europeistes i menys nacionalistes en el sentit de partidaris de cadascun dels estats.

—**I l'altra desafecció, la desafecció respecte a Espanya, com la veus?**

—Aquest és un tema que s'arrossega des de fa massa temps. En el sistema d'organització de l'estat espanyol hi ha una disfunció que perjudica el creixement del conjunt de l'estat i enrareix les relacions entre les diverses comunitats autònomes. També hi ha d'haver un gran pacte d'estat. Aquest estira i arronsa acaba provocant un esgotament de la ciutadania i restant energies d'altres qüestions. Però sóc escèptic que això s'aconsegueixi en el curt termini.

—**Existeix realment un «model català» de caixes d'estalvis?**

—Sí. La gran virtut del model és que les caixes catalanes responen a la iniciativa de la societat civil i, per tant, constitueixen un factor dinamitzador dels teixits econòmics i socials. Les caixes també són un vehicle per atendre tots els segments de la societat, especialment els més febles; són un vehi-

cle d'inclusió perquè tothom pugui participar del sistema d'intermediació financera. I l'obra social és una font de suport i solidaritat.

—**Des de fora costa d'entendre el sistema de govern de les caixes...**

—La crisi financera internacional ha demostrat que el sistema de govern de les empreses i institucions que cotitzen a borsa potser no és el millor ni és infal·lible; en tot cas, no és l'únic sistema de govern possible. Hi ha sistemes de govern alternatius que són robustos i que permeten l'elecció de lideratges que donen estabilitat i continuïtat. Sobretot quan no hi ha interferències polítiques, com és el cas de les caixes catalanes. Les caixes tenen un sistema d'elecció dels seus òrgans de govern basat en l'assemblea general, que recull la sensibilitat dels *stakeholders*. No només dels *shareholders* o accionistes. Els *stakeholders* són tots aquells que tenen alguna cosa a dir sobre l'entitat i les seves actuacions; en el cas de les caixes, la societat en general, els treballadors i els clients, que són les tres grans potes sobre les quals s'edifiquen els òrgans de govern de les entitats. El poder públic també hi té una certa presència, però no passa del vint-i-cinc per cent. És un sistema que no només té en compte els accionistes i per tant la rendibilitat econòmica a curt termini, sinó també la rendibilitat social. La responsabilitat social corporativa ja és a la missió de l'entitat.

—**Tu dirigeixes un servei d'estudis i formes part del claustre d'una institució acadèmica. Què cal fer perquè hi hagi més i millor investigació?**

—Al món investigador li has de donar estabilitat. Els plans de recerca s'han de fer pensant en el llarg termini. En segon lloc, els projectes s'han de basar en l'excel·lència. Els recursos són escassos i s'han d'assignar a aquells grups que demostren ser excel·lents amb paràmetres globals i no locals i són capaços de competir internacionalment. I a més hem de poder retribuir competitiu aquests investigadors. Finalment, hi ha d'haver un transvasament de coneixement del món investigador al món econòmic.

—**Com veus l'Anoia des d'aquesta talaia de «la Caixa»?**

—Jo crec molt en les comarques properes a Barcelona. El que està competint a nivell planetari no són les ciutats ni les comarques, sinó tota l'àrea metropolitana de Barcelona (AMB), que amb les comunicacions actuals inclou comarques com l'Anoia. Hi ha d'haver més inversions que facilitin encara més els moviments i integrin aquestes comarques al voltant de Barcelona. Així, la creació d'un gran mercat de treball obre la possibilitat de trobar feines qualificades i atraure més talent de fora. El futur de l'Anoia és ser una comarca dinàmica en el conjunt de l'AMB, que és el que té en compte algú que pren una decisió d'inversió, per exemple, des de Londres.

—**Imagina't que tens a l'IESE una colla d'alumnes de l'Anoia. Què els diries?**

—Que no hi ha sectors en crisi, sinó empreses o models de negoci en crisi. Està demostrat que el que determina la viabilitat de l'empresa no és el sector; les claus de l'èxit s'han de buscar a la mateixa empresa, en la seva capacitat d'innovar, d'anticipar-se al canvi i de reinventar-se. No es tracta d'inventar partint de zero, sinó aprofitant els actius que l'empresa ja té. Cal estar connectat amb el món i ser capaços d'atraure talent de tot arreu. I també cal lideratge. I tot això és possible a l'Anoia, que no és una comarca perduda sinó que forma part d'aquesta AMB.

—**Quins lligams mantens amb Igualada?**

—Els germans grans [*té sis germans, tres dels quals venien a Igualada durant la infantesa*] tenim contacte amb els cosins, i el meu pare encara hi té coneguts. Quan he vingut professionalment a Igualada, he procurat retenir el nom de les persones que em presentaven pensant en el meu pare. El fa molt content poder establir la relació entre aquestes persones que m'han presentat i famílies que ell coneix. Quan vivia el meu tiet Joan Gual, ell era el veritable punt de vinculació de la família amb Igualada. I també recordo especialment la meva tieta Josefina Godó, que devia ser una de les precursoras de les classes d'anglès a Igualada.

En Jordi transmet optimisme i confiança en el futur. La seva és una mirada serena i equànime. Els seus raonaments, basats en l'anàlisi i la reflexió fetes amb rigor acadèmic, conformen una visió diferent, allunyada de la radicalitat dels economistes «estrella», del pessimisme dels titulars dels diaris i dels exabruptes dels polítics en campanya permanent. Surto de l'entrevista més tranquil i esperançat.

En acomiadar-nos, i després de parlar de la crisi i de tipus d'interès reals, en Jordi s'emociona recordant que els patges també passaven cada Nit de Reis per casa dels seus avis...

ANTONI OLIVÉ I TOMÀS (Igualada, 1962) és economista i professor de l'escola de negocis EADA. Ha estat directiu en diverses empreses igualadines. Aquesta entrevista va ser efectuada el passat mes de juny d'aquest 2009.